

ЮРИСДИКЦІЯ ТА ЗАСТОСОВНЕ ПРАВО У СПОРАХ ЩОДО КРИПТОВАЛЮТНИХ БІРЖ

JURISDICTION AND APPLICABLE LAW IN DISPUTES RELATING TO CRYPTOCURRENCY EXCHANGES

Крулько А.В., студент IV курсу факультету соціології і права

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

orcid.org/0009-0008-3978-4013

Голубенко І.І., к.ю.н.,

старший викладач кафедри інтелектуальної власності та приватного права

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

orcid.org/0000-0002-1632-5585

Розуміння нормативного регулювання ринку обігу криптовалют не лише в Україні, а й закордоном лише набирає обертів. Це породжує низку невирішених правових питань як в теорії, так і на практиці. Водночас слід відмітити, що в Україні наукові публікації щодо понятійно-категоріального апарату криптовалюти є більш численними, ніж ті, що стосуються діяльності криптовалютних бірж. Щодо останніх – наукові роботи, присвячені цій темі, є поодинокими, а питання юрисдикції та права, яке підлягає застосуванню у спорах щодо діяльності криптовалютних бірж, майже не було висвітлено.

Нагадаємо – станом на сьогодні Закон України «Про віртуальні активи» досі не набрав чинності, що породжує ще більшу правову невизначеність у суспільних відносинах за участю криптовалютних бірж.

Насамперед, у публікації було описано розуміння терміну «криптовалютна біржа», описано два види криптовалютних бірж, а саме – централізовані (CEX) та децентралізовані (DEX) біржі.

Окремо було зосереджено увагу на напрямках подальшого вдосконалення нормативного регулювання діяльності криптовалютних бірж і платформ зберігання віртуальних активів.

Дослідження було побудоване за принципом розгляду юрисдикції та права, яке підлягає застосуванню у спорах щодо криптовалютних бірж, на двох рівнях – національному (внутрішньому) та міжнародному (зовнішньому).

Національний (внутрішній) аспект полягає в наступному. Щодо права, яке має бути застосоване у спорах за участю криптовалютних бірж, дане питання було системно викладено в таблиці за принципом – назва виду галузі права ----> приклад відповідних відносин за участю криптовалютних бірж.

Автори системно виклали розуміння юрисдикції/підсудності в рамках відповідних положень чинних КПК України, КАС України, ЦПК України та ГПК України.

Враховуючи, що юрисдикція у адміністративному, цивільному та господарському судочинстві пов'язує свою дію з місцем реєстрації юридичної особи, постало логічне питання – чи є криптовалютна біржа юридичною особою? Беручи до уваги норми Закону України «Про віртуальні активи», ми вважаємо, що криптовалютна біржа – це інфраструктурний цифровий сервіс, що забезпечує обмін криптоактивів, доступ до ринку, виконання ордерів, зберігання цифрових активів тощо. Юридичною особою є постачальник послуг, пов'язаних з обротом віртуальних активів.

Певною специфікою наділена територіальна юрисдикція в рамках кримінального провадження – тут немає прив'язки до місця реєстрації юридичної особи, водночас є вказівка на місце вчинення злочину, що може бути визначити непрямо через транснаціональний характер діяльності криптовалютних бірж.

Міжнародний (зовнішній) аспект полягає в особливостях змісту Закону України «Про міжнародне приватне право». Увага була приділена розумінню «іноземного елементу» у спорах, що стосуються діяльності криптовалютних бірж, автономії волі сторін, змісту договірних та позадоговірних зобов'язань за участю операторів криптовалютних бірж.

Розуміння ознак криптовалютних бірж, аргументів «за/проти» віднесення їх до юридичних осіб можуть слугувати підставою для подальших досліджень.

Ключові слова: нормативне регулювання, криптовалютна біржа, юрисдикція, підсудність, процесуальне законодавство, юридична особа, віртуальні активи, міжнародне приватне право, іноземний елемент, автономія волі.

Understanding the regulatory regulation of the cryptocurrency market not only in Ukraine, but also abroad is only gaining momentum. This gives rise to a number of unresolved legal issues both in theory and in practice. At the same time, it should be noted that in Ukraine, scientific publications on the conceptual and categorical apparatus of cryptocurrency are more numerous than those related to the activities of cryptocurrency exchanges. As for the latter, scientific works devoted to this topic are rare, and the issue of jurisdiction and law, which is subject to application in disputes regarding the activities of cryptocurrency exchanges, has almost not been covered.

We remind you that as of today, the Law of Ukraine «On Virtual Assets» has not yet entered into force, which creates even greater legal uncertainty in public relations with the participation of cryptocurrency exchanges.

First of all, the publication described the understanding of the term «cryptocurrency exchange», described two types of cryptocurrency exchanges, namely – centralized (CEX) and decentralized (DEX) exchanges.

Separate attention was focused on areas of further improvement of regulatory regulation of cryptocurrency exchanges and virtual asset storage platforms.

The study was built on the principle of considering jurisdiction and law applicable in disputes regarding cryptocurrency exchanges at two levels – national (internal) and international (external).

The national (internal) aspect is as follows. Regarding the law that should be applied in disputes involving cryptocurrency exchanges, this issue was systematically presented in the table according to the principle – name of the type of branch of law ----> example of relevant relations involving cryptocurrency exchanges.

The authors systematically presented the understanding of jurisdiction/jurisdiction within the framework of the relevant provisions of the current procedural codes of Ukraine.

Considering that jurisdiction in administrative, civil and commercial proceedings links its action with the place of registration of a legal entity, a logical question arose – is a cryptocurrency exchange a legal entity? Taking into account the provisions of the Law of Ukraine «On Virtual Assets», we believe that a cryptocurrency exchange is an infrastructure digital service that provides crypto-asset exchange, market access, order execution, storage of digital assets, etc. A legal entity is a provider of services related to the turnover of virtual assets.

Territorial jurisdiction in criminal proceedings is endowed with a certain specificity – here there is no link to the place of registration of a legal entity, but at the same time there is an indication of the place of commission of a crime, which may be difficult to determine due to the transnational nature of the activities of cryptocurrency exchanges.

The international (external) aspect is the specifics of the content of the Law of Ukraine «On Private International Law». Special attention was paid to understanding the «foreign element» in disputes concerning the activities of cryptocurrency exchanges, the autonomy of the parties' will, the content of contractual and non-contractual obligations with the participation of cryptocurrency exchange operators.

Understanding the features of cryptocurrency exchanges, arguments «for/against» their classification as legal entities can serve as a basis for further research.

Key words: regulatory regulation, cryptocurrency exchange, jurisdiction, jurisdiction, procedural legislation, legal entity, virtual assets, international private law, foreign element, autonomy of will.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Ринок криптовалют як в Україні, так і в усьому світі розвивається та набуває обертів. Водночас, на жаль, нормативна регламентація таких суспільних відносин часто є відсутньою. Це має місце і в Україні – адже Закон України «Про віртуальні активи» досі не набрав чинності [1].

Питання права, яке підлягає застосуванню, та юрисдикції у спорах щодо криптовалютних бірж має особливе значення через, власне, специфіку діяльності останніх.

Дане дослідження покликане не лише систематизувати наявні здобутки юридичної доктрини щодо діяльності криптовалютних бірж, а й за авторським алгоритмом висвітлити яке ж право та яка ж юрисдикція підлягають застосуванню у спорах щодо криптовалютних бірж як на національному, так і на міжнародному рівні.

Стан дослідження. Серед українських науковців, роботи яких стосувалися або правової регламентації обігу криптовалюти, або діяльності криптовалютних бірж, слід зазначити наступних. Л. Л. Нескороджена, Б. О. Бонь та О. М. Кононець присвятили публікацію питанню сучасного стану правового регулювання криптовалюти в Україні [2]. Дещо схожою за темою є робота Г. М. Дарчика, який є автором наукової статті щодо сучасного стану правового регулювання криптовалюти в Україні та зарубіжного досвіду регулювання ринку криптовалют [3]. Проблеми правового регулювання криптовалюти описала Д. В. Казначеева [4].

Щодо діяльності криптовалютних бірж та їх регламентації, то це питання є висвітленим у наукових роботах І. І. Ковалевича, який є автором статті на тему «Правові особливості регулювання криптовалютних бірж в Україні» та О. В. Починка, що опублікував дослідження про регулювання криптовалютних бірж та платформ зберігання віртуальних активів [5; 6].

Наявними в Україні є і фундаментальні дослідження в рамках тематики цієї публікації, зокрема такі дисертаційні роботи – В. М. Логойди на тему «Криптовалюти як об'єкт цивільних прав: порівняльно-правовий аналіз» та В. Д. Іванюк на тему «Фінансово-правове регулювання ринку криптовалют в Україні» 7; 8].

Проте питання юрисдикції та права, яке підлягає застосуванню у спорах щодо діяльності криптовалютних бірж в даних роботах майже не підіймалося.

Метою даної публікації є визначення розуміння права та юрисдикції, що підлягає застосуванню у спорах щодо діяльності криптовалютних бірж.

Виклад основного матеріалу. Передусім доцільно окреслити понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема зосередитися на визначенні терміна «криптовалютна біржа» та виявленні ключових характеристик її функціонування. Слід зазначити, що ані в Кембриджському словнику, ні в чинному законодавстві не міститься усталеного визначення цього поняття. Водночас у практичному обігу використовуються дефініції, сформульовані безпосередньо учасниками ринку. Так, відповідно до інформації, розміщеної на офіційному вебсайті криптовалютної біржі WhiteBIT, криптовалютна біржа розгляда-

ється як цифрова платформа, на якій фізичні та юридичні особи можуть здійснювати операції з купівлі, продажу та обміну криптовалют [9]. Аналогічного підходу дотримується незалежна організація Unionstandardbank, яка визначає криптовалютну біржу як онлайн-майданчик для здійснення операцій з цифровими валютами [10].

І. І. Ковалевич, аналізуючи функціональні особливості таких платформ, криптовалютну біржу доцільно охарактеризувати як інтернет-ресурс, що забезпечує користувачам – як приватним особам, так і компаніям – можливість придбання, зберігання та відчуження віртуальних активів. За своєю економічною природою криптовалютна біржа поєднує риси банківської установи та торговельного майданчика, оскільки виконує функції посередника у фінансових операціях і забезпечує доступ до торгів. Фактично вона є симбіозом фондової біржі та банку, де об'єктом обігу виступають не цінні папери, а криптоактиви [5, с. 65].

Важливим аспектом дослідження правового регулювання діяльності криптовалютних бірж є класифікація їх різновидів. Зокрема, у сучасній практиці виокремлюють два принципово різні типи таких платформ – централізовані (CEX) та децентралізовані (DEX) біржі [5, с. 65].

Централізовані криптовалютні біржі функціонують із залученням третьої сторони, яка виступає посередником між покупцем і продавцем під час здійснення транзакцій, зокрема операцій з біткоїном або іншими віртуальними активами. Механізм їх роботи є подібним до діяльності традиційних банківських установ, які забезпечують виконання фінансових операцій між сторонами. За надані послуги такі біржі стягують комісійну винагороду. Як правило, CEX-платформи характеризуються високим рівнем ліквідності, що дозволяє оперативно обмінювати один актив на інший без істотного впливу на ринкову вартість. Крім того, централізовані біржі забезпечують операції типу «фіат – криптовалюта» та «криптовалюта – фіат», що дає змогу, наприклад, придбати криптовалюту за національну валюту [5, с. 65].

Суттєвою ознакою CEX-бірж є обов'язкове проходження користувачами процедури KYC, яка передбачає ідентифікацію та верифікацію особи. Такі платформи перебувають під впливом фінансового регулювання з боку державних або наддержавних органів, що може проявлятися у встановленні обмежень на доступ до біржі або зміні правил її функціонування. Прикладом централізованої криптовалютної біржі є українська платформа WhiteBIT, яка надає послуги з обміну та торгівлі як криптоактивами, так і фіатними валютами [5, с. 65].

На противагу централізованим, децентралізовані криптовалютні біржі мають принципово іншу модель функціонування. DEX-біржі забезпечують безпосередню взаємодію користувачів, які здійснюють операції з купівлі або продажу віртуальних активів, при цьому сама платформа не виконує роль класичного посередника. Усі транзакції відбуваються на основі технології блокчейн, що дає змогу реалізовувати однорангові операції між сторонами з мінімальними витратами [5, с. 65].

Прикладом децентралізованої біржі є платформа WhiteSwap, яка має українське походження та функціонує на блокчейнах Ethereum і Tron, пропонуючи користувачам різні пули ліквідності для обміну криптоактивів. Використання DEX-бірж не передбачає обов'язкової ідентифікації користувачів, а правила здійснення операцій формуються за допомогою смартконтрактів. Це відкриває можливості для доступу до кредитних та заощаджувальних інструментів. Водночас більшість децентралізованих бірж забезпечують лише обмін однієї криптовалюти на іншу. Через високий рівень автономності такі платформи фактично залишаються поза межами прямого державного регулювання [5, с. 66].

З огляду на зазначене, у контексті правового регулювання діяльності криптовалютних бірж першочергову увагу доцільно приділяти саме централізованим платформам, оскільки лише вони об'єктивно піддаються регуляторному впливу. В Україні функціонують такі криптовалютні біржі, як KUNA, WhiteBIT, BTC TRADE UA та QMALL [5, с. 66].

В контексті даного дослідження доцільно відобразити позицію О. В. Починок, який окреслює наступні напрями подальшого вдосконалення нормативного регулювання діяльності криптовалютних бірж і платформ зберігання віртуальних активів. По-перше, актуальним є формування уніфікованої системи класифікації цифрових активів, яка дозволить чітко відмежувати інвестиційні інструменти від платіжних засобів і забезпечити

належний рівень правової визначеності для учасників ринку [11, с. 79]. По-друге, необхідним є запровадження єдиної ліцензійної моделі із застосуванням сучасних регуляторних технологій, що сприятиме автоматизованому контролю операцій і зниженню ризиків легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. По-третє, розвиток таких інноваційних інструментів, як токенизація активів та STO, зумовлює потребу у створенні спеціальних нормативних режимів для цифрових активів з метою підвищення прозорості операцій та стимулювання інноваційної діяльності [12; 6, с. 59–60].

Далі наше дослідження буде побудоване за принципом розгляду національного (внутрішнього) та міжнародного (зовнішнього) аспекту юрисдикції та права, що підлягають застосуванню у спорах за участю криптовалютних бірж.

Національний (внутрішній) аспект. Повертаючись безпосередньо до тематики дослідження, вважаємо за необхідне, в першу чергу, визначитися з тим, що слід розуміти під юрисдикцією, які є її види, згідно з чинними процесуальними кодексами України (див. Таблицю 1).

Щодо особливостей права, яке може бути застосовано до спорів за участю криптовалютних бірж, це питання систематизовано у Таблиці 2.

В аспекті юрисдикції у спорах щодо криптовалютних бірж, а саме -територіальної юрисдикції в рамках цивільного, господарського та адміністративного судочинства особливого значення набуває відповідь на питання – чи є криптовалютна біржа юридичною особою?

Таблиця 1

Розуміння юрисдикції (підсудності) в рамках чинних процесуальних кодексах України

Назва юрисдикції (підсудності)	Норми чинного законодавства, які регламентують відповідну юрисдикцію (підсудність)	Вид юрисдикції (підсудності), що має відношення до криптовалютних бірж	Зміст юрисдикції (підсудності)
Кримінальна підсудність	Ст. 32 КПК України	Територіальна	Кримінальне провадження здійснює суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення.
Адміністративна юрисдикція	Ст. 19 КАС України	Предметна	Юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах
	Ст. 25, 26 КАС України	Територіальна	Адміністративні справи з приводу оскарження індивідуальних актів, а також дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які прийняті (вчинені, допущені) стосовно конкретної фізичної чи юридичної особи (їх об'єднань), вирішуються за вибором позивача адміністративним судом за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання (перебування, знаходження) цієї особи-позивача або адміністративним судом за місцезнаходженням відповідача, крім випадків, визначених цим Кодексом; Позови до юридичних осіб пред'являються в суд за їхнім місцезнаходженням згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, якщо інше не передбачено цим Кодексом.
Цивільна юрисдикція	Ст. 19 ЦПК України	Предметна	Суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають з цивільних правовідносин
	Ст. 27 ЦПК України	Територіальна	Позови до юридичних осіб пред'являються в суд за їхнім місцезнаходженням згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.
Господарська юрисдикція	Ст. 20 ГПК України	Предметна	Господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності
	Ст. 27 ГПК України	Територіальна	Позов пред'являється до господарського суду за місцезнаходженням чи місцем проживання відповідача, якщо інше не встановлено цим Кодексом.

Джерело: узагальнено авторами на підставі [13; 14; 15; 16].

При наданні відповіді на це питання, дуже важливо врахувати, що криптовалютна біржа як технічна платформа сама по собі не є юридичною особою. Юридичною особою є компанія (оператор), яка володіє, контролює або управляє біржею.

Криптовалютна біржа – це інфраструктурний цифровий сервіс, що забезпечує обмін криптоактивів, доступ до ринку, виконання ордерів, зберігання цифрових активів тощо. У юридичному сенсі це не суб'єкт права, а технологічна платформа (вебсайт, мобільний застосунок, IT-інфраструктура).

Однак за кожною такою платформою стоїть юридична особа-оператор, яка і є носієм прав та обов'язків. Саме компанія-оператор несе відповідальність у судових спорах.

Певною специфікою наділена територіальна юрисдикція в рамках кримінального провадження – тут немає прив'язки до місця реєстрації юридичної особи, водночас є вказівка на місце вчинення злочину, що може бути визначити не просто через транснаціональний характер діяльності криптовалютних бірж.

Водночас в юридичній доктрині можна знайти альтернативну думку щодо розуміння криптовалютної біржі як юридичної особи. Так, В. Д. Іванюк пропонує таке авторське визначення криптовалютної біржі як юридичної особи, яка отримала ліцензію на провадження професійної діяльності на криптовалютному ринку – діяльності з обміну криптовалют та фіатних валют; обміну одного або більше видів криптовалют, переказу криптовалют; зберігання та/або адміністрування криптовалют, що дозволяють контролювати обіг криптовалют, чи участі і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем криптовалют – в порядку, встановленому законодавством [8, с. 109].

В даному аспекті варто врахувати наступне. У пункті 8 статті 1 Закону України «Про віртуальні активи», який, як було зазначено вище, ще не набрав чинності, йдеться про постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, – виключно суб'єкти

господарювання – юридичні особи, які провадять в інтересах третіх осіб один або декілька з таких видів діяльності: – зберігання або адміністрування віртуальних активів чи ключів віртуальних активів; – обмін віртуальних активів; – переказ віртуальних активів; – надання посередницьких послуг, пов'язаних з віртуальними активами [1]. Проте розуміння криптовалютних бірж цей Закон не містить. Тому ми є прихильниками тієї позиції, що власне криптовалютна біржа юридичною особою не є – нею є постачальники послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів за допомогою останньої.

Міжнародний (зовнішній) аспект. В контексті юрисдикції та застосування права у спорах щодо криптовалютних бірж ми вважаємо за необхідне розглянути норми Закону України «Про міжнародне приватне право» (далі – ЗУ).

Одразу варто відмітити – даний нормативно-правовий акт присвячений регулюванню саме приватно-правовим відносинам. Згідно з пунктом 1 статті 1 ЗУ, суб'єктами приватно-правових відносин є фізичні та юридичні особи [17]. Таке положення дає розуміння, що норми кримінального та адміністративного права не підлягають застосуванню в рамках ЗУ.

Особливого значення, в рамках даного дослідження, набуває зміст такої категорії, як іноземний елемент. Пункт 2 статті 1 ЗУ містить наступне розуміння цієї юридичної конструкції. Адаптуємо її під діяльність криптовалютних бірж: іноземний елемент – ознака, яка характеризує приватноправові відносини, що регулюються цим Законом, та виявляється в одній або кількох з таких форм:

– хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою (досить поширеними є випадки, коли компанія (оператор), яка володіє, контролює або управляє криптовалютною біржею, є іноземною юридичною особою. Можливою є і ситуація, коли оператор – українська юридична особа, а користувач (трейдер) – є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем чи особою без громадянства);

Таблиця 2

Особливості права, яке може бути застосовано до спорів за участю криптовалютних бірж

Назва виду галузі права	Змістове наповнення (приклади) відповідного виду галузі права за участю криптовалютних бірж
Кримінальне	Кримінальне право застосовується у разі вчинення суспільно небезпечних діянь у сфері діяльності криптовалютних бірж. Наприклад, шахрайство (створення фіктивної біржі або використання існуючої платформи для заволодіння коштами користувачів), легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (використання біржі для конвертації незаконно отриманих коштів через криптовалюту).
Адміністративне	Адміністративне право застосовується у сфері державного нагляду та контролю за діяльністю криптовалютних бірж. Наприклад, порушення фінансового моніторингу (невиконання обов'язку щодо ідентифікації клієнтів або повідомлення про підозрілі операції); незаконне надання фінансових послуг (здійснення діяльності без необхідної ліцензії або реєстрації у відповідних регуляторних органах); порушення валютного та податкового законодавства (неподання або подання недостовірної інформації про операції з криптоактивами); порушення вимог кібербезпеки (недотримання стандартів захисту персональних даних клієнтів); порушення правил реклами (введення споживачів в оману щодо рівня ризику інвестування у криптоактиви).
Цивільне	Наприклад, порушення договірних зобов'язань (біржа без передбачених договором підстав блокує акаунт користувача або затримує виведення криптоактивів. Такі дії можуть кваліфікуватися як неналежне виконання договору надання цифрових послуг; відшкодування шкоди (деліктна відповідальність) – втрата криптоактивів користувача внаслідок технічної помилки або неналежного захисту платформи (хакерська атака); – визнання права власності на криптоактиви – судовий спір щодо встановлення правового титулу на цифрові активи, що обліковуються на біржі, зокрема у випадках банкрутства платформи; – захист прав споживачів (оскарження несправедливих умов публічної оферти біржі (наприклад, одностороння зміна комісій або правил користування)).
Господарське	Господарське право застосовується у відносинах між суб'єктами підприємницької діяльності за участю криптовалютних бірж. Наприклад - спори між біржею та провайдером фінансових послуг (претензії щодо неналежного виконання договорів з банками, платіжними процесорами або кастодіальними сервісами); – корпоративні спори (конфлікти між засновниками або інвесторами криптовалютної біржі щодо управління, розподілу прибутку або виходу з бізнесу; – недобросовісна конкуренція (використання маніпулятивних торгових практик, штучного завищення торгових обсягів (wash trading); – банкрутство криптовалютної біржі (визначення статусу клієнтських криптоактивів у ліквідаційному процесі підприємства).

Джерело: узагальнено авторами.

– об’єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави (хоча криптоактиви не мають фізичної локалізації, вони: – обліковуються в розподілених реєстрах (blockchain), що функціонують глобально; – можуть зберігатися на серверах, розміщених за межами України);

– юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави (– укладення договору шляхом приєднання до користувацької угоди на іноземній платформі; – виконання зобов’язань через інфраструктуру, розміщену в іншій державі).

Стаття 5 ЗУ має назву «Автономія волі». Відповідно до її змісту, у випадках, передбачених законом, учасники (учасник) правовідносин можуть самостійно здійснювати вибір права, що підлягає застосуванню до змісту правових відносин [17].

Для договорів за участю криптовалютних бірж це означає, що оператор, як правило, визначає застосовне право в Угоді про користування. Користувач, приєднуючись до договору, формально погоджується з обраним правом. Найчастіше застосовується право держави реєстрації оператора чи юрисдикції з лояльним фінансовим та цифровим регулюванням.

Автономія волі не є абсолютною. ЗУ передбачає низку обмежень. Щодо криптовалютних бірж слід зазначити такі обмеження: – імперативні норми права України (дана норма міститься у статті 14 ЗУ та може стосуватися норм валютного контролю, правил фінансового моніторингу, захисту прав споживачів, якщо користувач є громадянином України); – публічний порядок (відповідно до статті 12 ЗУ, застосування іноземного права може бути заборонено, якщо воно явно суперечить публічному порядку України. У контексті діяльності криптовалютних бірж це можливо, зокрема, коли умови договору повністю виключають відповідальність біржі, передбачають відмову користувача від судового захисту, допускають дії, заборонені українським законодавством).

Якщо сторони не здійснили вибір права, відповідно до статті 32 Закону застосовується право держави, з якою договір має найтісніший зв’язок. Для договорів з криптовалютними біржами таким правом зазвичай вважається: – право держави реєстрації оператора як сторони, що здійснює виконання договору (надання доступу до торгової платформи, зберігання активів, клірингові функції); – право держави місцезнаходження центральної інфраструктури біржі (сервери, служби підтримки, операційний центр); – право держави, де надається комплекс фінансово-посередницьких послуг (право тієї держави, де криптовалютна біржа організовує торги).

Згідно зі статтею 43 ЗУ, сторони договору відповідно до статей 5 та 10 ЗУ можуть обрати право, що застосовується до договору, крім випадків, коли вибір права прямо заборонено законами України [17].

І наостанок зазначимо про зміст договірних та позадоговірних зобов’язань щодо діяльності криптовалютних бірж з іноземним елементом. Приклади договірних зобов’язань можуть бути пов’язаними з договором між користувачем та оператором криптовалютної біржі, договором між оператором криптовалютної біржі та платіжним провайдером, договором між оператором криптовалютної біржі та маркет-мейкерами, ліцензійні та сервісні договори.

До позадоговірних зобов’язань можуть належати відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок кібератаки на біржу, недобросовісні торги чи порушення прав споживачів.

Висновки. У роботі було висвітлено розуміння криптовалютних бірж, охарактеризовано два типи таких платформ – централізовані (CEX) та децентралізовані (DEX) біржі, а також описано напрями подальшого вдосконалення нормативного регулювання діяльності криптовалютних бірж і платформ зберігання віртуальних активів.

Основні висновки в контексті національного (внутрішнього) аспекту тематики дослідження є наступними. Щодо права, яке має бути застосоване у спорах за участю криптовалютних бірж, дане питання було системно викладено в таблиці за принципом – назва виду галузі права ---> приклад відповідних відносин за участю криптовалютних бірж.

Особливу увагу було приділено розумінню юрисдикції/підсудності в рамках адміністративного, цивільного, господарського та кримінального судочинства.

Водночас, враховуючи, що юрисдикція у адміністративному, цивільному та господарському судочинстві пов’язує свою дію з місцем реєстрації юридичної особи, постало логічне питання – чи є криптовалютна біржа юридичною особою? Враховуючи норми Закону України «Про віртуальні активи», який досі не набрав чинності, ми вважаємо, що криптовалютна біржа – це інфраструктурний цифровий сервіс, що забезпечує обмін криптоактивів, доступ до ринку, виконання ордерів, зберігання цифрових активів тощо. Юридичною особою є постачальник послуг, пов’язаних з оборотом віртуальних активів.

Певною специфікою наділена територіальна юрисдикція в рамках кримінального провадження – тут немає прив’язки до місця реєстрації юридичної особи, водночас є вказівка на місце вчинення злочину, що може бути визначити не просто через транснаціональний характер діяльності криптовалютних бірж.

В рамках міжнародного (зовнішнього) аспекту тематики роботи ми описали особливості іноземного елементу, автономії волі сторін, зміст договірних та позадоговірних зобов’язань щодо діяльності криптовалютних бірж відповідно до норм Закону України «Про міжнародне приватне право».

Розуміння ознак криптовалютних бірж, аргументів «за/проти» віднесення їх до юридичних осіб можуть слугувати підставою для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15. Ст. 51. Документ 2074-IX не набрав чинності: станом на 14.12.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20> (дата звернення: 17.12.2025)
2. Нескороджена Л.Л., Бонь Б.О., Кононець О.М. Сучасний стан правового регулювання криптовалюти в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 197-200. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/44>
3. Дарчик Г.М. Сучасний стан правового регулювання криптовалюти в Україні. Зарубіжний досвід регулювання ринку криптовалют. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2025. № 87 (2). С. 335-340. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.50>
4. Казначеева Д. В. Криптовалюта: проблеми правового регулювання. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. № 2 (23). С. 171-176. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4166358a-80a4-4cde-bfcd-f1f4d5a29a58/content?trackId=2e3c849049795972> (дата звернення: 17.12.2025)
5. Ковалевич І.І. Правові особливості регулювання криптовалютних бірж в Україні. *Юридичний бюлетень*. 2023. № 29. С. 63-69. DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.29.07>
6. Починок О. Регулювання криптовалютних бірж та платформ зберігання віртуальних активів. *Collection of scientific papers «ЛОГОС»*, (April 4, 2025; Paris, France). 2025. С. 58-61. DOI 10.36074/logos-04.04.2025.012
7. Логойда В. М. Криптовалюти як об’єкт цивільних прав: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... д-ра філософії: 081 «Право». Ужгород, 2022. 287 с.
8. Іванюк В.Д. Фінансово-правове регулювання ринку криптовалют в Україні: дис. ... д-ра філософії: 081 «Право». Тернопіль, 2021. 232 с.

9. Що таке біржа криптовалют? Усе, що необхідно знати початківцю. 2023. URL: <https://blog.whitebit.com/uk/what-is-a-cryptocurrency-exchange/> (дата звернення: 17.12.2025).
10. Посилання на визначення з веб-сайту незалежної організації «Unionstandardbank». URL: <https://unionstandardbank.com/pro-nas> (дата звернення: 17.12.2025).
11. Рибікова Г.В., Ковригіна О.К. Особливості правового регулювання обігу віртуальних активів в Україні та світі. *Молодий вчений*. 2024. № 3 (127). С. 78-84. DOI <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-3-127-7>
12. Перебийніс Д.С. Революція на ринку капіталів: Як STO змінює гру через токенизацію активів. *Ефективна економіка*. 2024. № 8. DOI <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.98>
13. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. Ст.88.
14. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36. № 37. Ст.446.
15. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41. № 42. Ст.492.
16. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст.56.
17. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст.422.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025
Дата публікації: 31.12.2025